

Brezilya'da Kritik 2022 Seçimleri ve Sonrası

Ceren Uysal Oğuz

Brezilya başkanlık seçimleri 2022'nin son aylarına damga vuran önemli gelişmeler arasında yer aldı. 2 Ekim 2022'deki ilk turda hiçbir adayın %50 oy oranına ulaşamaması nedeniyle seçimler ikinci tura kaldı. 30 Ekim'de yapılan ikinci turda Luiz Inácio Lula da Silva oyların %50,9'unu, Jair Bolsonaro ise %49,1'ini aldı. Böylece Brezilya'daki toplumsal ve siyasal ayrışmayı iyice derinleştiren aşırı sağcı popülist Bolsonaro'nun dönemi sona erdi. Ancak aradaki oy farkının çok az olması, Lula'nın 1 Ocak 2023'te göreve başlamasının ardından yapılan Lula karşıtı gösteriler ve 8 Ocak'ta binlerce kişinin Kongre, Yüksek Mahkeme ve Başkanlık binalarını işgal etme girişimleri Brezilya'daki sorunların kısa vadede çözümünün zor olduğunu gösteriyor.

2022 Seçimlerine Giden Süreç

Bolsonaro'nun kazandığı 2018 başkanlık seçimleri Brezilya siyasetinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştu. Bu seçimlerde İşçi Partisi'nin adayının daha önce iki dönem başkanlık yapan ve kamuoyu yoklamalarında ilk sırada yer alan Lula da Silva olması bekleniyordu. Ancak 2017'de Lula hakkında yolsuzluk ve kara para aklama suçlarından soruşturma açıldı ve Lula'ya 9,5 yıl hapis cezası verildi. Bu suçlamaların, Lula'nın adaylığını engellemek amacıyla ortaya atıldığı şüpheleri olsa da, Lula, Nisan 2018'de hapse girdi. Bu süreçte İşçi Partisi'nin başkan adayı olmaya devam etti, ancak Brezilya Yüksek Seçim Mahkemesi Ağustos 2018'de Lula'nın seçime katılmasını yasaklayan kararını açıkladı. Lula'nın adaylık sürecinin mahkeme kararlarıyla bu şekilde durdurulması Brezilya'da hukukun siyasetin etkisinde kaldığı yönündeki eleştirilere yol açtı. Lula'nın adaylıktan çekilmek zorunda kalmasıyla başkanlık için önü açılan Bolsonaro, seçimi kazandı ve kurduğu kabinede Lula'ya hapis cezası veren yargıç Sérgio Moro'yu Adalet Bakanı olarak atadı.¹

Brezilya'yı 1964-1985 arasında yöneten askeri rejime hayranlığını sıkça dile getiren, kendisi de eski bir ordu mensubu olan ve 1990'lı yıllarda meclise giren Bolsonaro, dört yıl süren iktidarı boyunca kadın düşmanı, homofobik ve ırkçı söylemleriyle halkın bir bölümünü sürekli ötekileştirdi. "Tropiklerin Trump'ı" olarak da adlandırılan Bolsonaro, Brezilya'nın

yerli halklarını da hedef aldı ve onun döneminde Amazonlarda ormansızlaşma hızlandı.² Bolsonaro'nun en önemli referanslarından birisi ise İncil ve Hristiyanlık oldu. Bu bağlamda kürtaj karşıtlığı ile ülkenin Evanjelik nüfusunun desteğini de kazanmayı başardı.

Öte yandan 580 gün cezaevinde kalan Lula, Kasım 2019'da tahliye edildi. Nisan 2021'de ise Brezilya Yüksek Mahkemesi, Lula da Silva hakkındaki yolsuzluk davalarında verilen hükümlerin iptal kararını onadı. Böylece Lula 2022 seçimleri için Bolsonaro karşısında adaylığını açıklayabildi. Sosyalist gelenekten gelen ancak 2003-2010 yılları arasındaki başkanlık döneminde toplumsal iyileştirme ve sosyal refah politikalarının yanı sıra neoliberal uygulamaları da sürdüren Lula da Silva, Bolsonaro karşısında seçim anketlerinde önde yer aldı. Çekişmeli bir seçim süreci geçiren Brezilya'da halkın büyük bölümü COVID-19 pandemisi dönemindeki hatalı politikaları, derinleşen ekonomik kriz, yönetimin aşırı sağcı söylemleri ve politikaları nedeniyle Bolsonaro'ya tepki gösterirken, bir kısmı ise popülist lidere desteğini sürdürdü.

Seçimin Galibi Lula

Politik gerilimin ve kutuplaşmanın gölgesinde gerçekleşen seçimlerin ikinci turunda halkın tercihi az bir farkla da olsa Lula da Silva oldu. Lula seçimi kazandıktan sonra yaptığı ilk konuşmada "Brezilya halkı umuda sahip olmak istiyor. İyi yaşam koşulları, gıda, iş ve eğitime erişim istiyor" diyerek, ülkenin karşı karşıya olduğu sorunları vurguladı. Bolsonaro döneminde derinleşen kutuplaşmanın giderilmesi ve COVID-19 pandemisi nedeniyle bozulan ekonominin düzeltilmesi ise yeni devlet başkanının ilk hedefleri arasında yer alıyor. Bu bağlamda Lula tarafından "ırkçılığa karşı eşitlik" vurgusu yapılırken, Amazonlarda ormansızlaşmaya son verecek politikalar, süper zenginlerden alınan vergilerin artırılması, ekonominin toparlanması için sosyal politikaların iyileştirilmesi, nakdi yardımlar, sosyal konut projeleri, borç affı, asgari ücretin artırılması gibi adımlar yeni yönetimin gündemine alındı. Seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından Bolsonaro herhangi bir resmi açıklama yapmazken, destekçileri protesto gösterileri gerçekleştirdi. Joe Biden, Emmanuel Macron, Justin Trudeau, Ursula von der Leyen, Pedro Sanchez gibi dünya liderleri Lula'yı kutlayan mesajlar yayınladılar.

Seçimlerden sonra ortaya çıkan toplumsal karmaşanın ilk işareti ise Lula'nın yemin töreninde verildi. Özellikle Latin Amerika ülkelerinde resmi başkanlık kuşağının bir teamül olarak eski başkan tarafından yeni başkana devredilmesi, yemin törenlerinin sembolik ama önemli adımlarından biri olarak kabul edilir. Bu nedenle Lula'nın seçim galibiyetini resmi olarak kabul ettiğini bir türlü açıklamayan Jair Bolsonaro'nun 1 Ocak 2023'te gerçekleşen yemin töreninden birkaç gün önce ABD'nin Orlando kentine gitmesi oldukça eleştirildi. Yokluğunda seremoninin nasıl gerçekleşeceği ise merak uyandırdı.

Halefinin yokluğunda halkın lideri vurgusunun bir yansıması olarak Lula'ya başkanlık kuşağı, eşi Rosângela "Janja" da Silva'nın organize ettiği törende sekiz kişilik bir grup tarafından elden ele geçirerek sunuldu. 10 yaşında siyahi bir çocuk, atık toplama işçisi genç bir kadın, hayatını Amazonların ve yerli halkların korunmasına adanmış 90 yaşında bir yerli

lider, engelli hakları için mücadele eden serebral palsi hastası bir genç, bir metal işçisi, bir öğretmen, bir aşçı ve bir zanaatkar Brezilya halkını temsilen bu tören için seçilmişlerdi.³ Bolsonaro'nun elitist, ayrımcı, ırkçı, çevre düşmanı söylem ve politikalarının yarattığı siyasi, toplumsal, ekonomik ve ekolojik yıkıma karşı tüm Brezilyalıların başkanı olduğunu yineleyen Lula da Silva'nın ülkenin sorunlarına çare olup olamayacağı tartışılırken, halkın bir bölümünün seçim sonuçlarını kabul etmeyerek sokaklara dökülmesi Brezilya'daki kutuplaşmanın sanılandan çok daha vahim bir boyutta olduğunu gözler önüne serdi.

Seçim Sonuçlarına Tepkiler

Destekçileri Bolsonaro'yu, kendileri için en önemli değerler olan "Tanrı, vatan ve aileyi" korumayı görev edinmiş bir "kurtarıcı", Lula'yı ise bu değerlere bir tehdit olarak görüyor. Bu nedenle Lula'nın göreve başlamasını engellemek için orduyu harekete geçirmeye çalıştılar, gösteriler düzenlediler. Lula'nın kiliseleri kapatacağı, ülke için komünist bir tehlike olduğu gibi iddialar Bolsonaro yanlılarınca sıkça dile getirilirken, yalan haberlerin yayılması protestocuların en önemli araçlarından biri haline dönüştü.

Bolsonaro seçim yenilgisini resmi olarak kabul etmeyip görev teslim törenine katılmak yerine ABD'ye gitmeyi tercih edince muhafazakâr ve sağcı Brezilyalılar "kendilerinden çalınan seçim" olarak niteledikleri sonuçlara müdahale etmeyi tek seçenek olarak görüp "sahip oldukları değerleri" korumak adına başkentte devletin en önemli kurumlarını işgal etmeye kalktılar. Böylece iktidar değişikliğinin bu sefer barışçıl bir şekilde olmayacağını gösterdiler. Lula, demokratik süreçlere ve kurumlara yönelik bu saldırının sorumlularının bulunacağını ve cezalandırılacağını açıklayarak, söz konusu olayların benzerinin görülmediğini ve arkasında fanatik faşistlerin olduğunu ifade etti. Ayrıca, Bolsonaro'nun da bazı konuşmalarıyla bu ayaklanma girişimini kışkırttığını ileri sürdü.⁴ Bolsonaro bir süre sonra olayları kınayan bir tweet atarak tepkisini dile getirdiyse de olayların sorumluluğunu üstlenmedi. Yaşanan gelişmeleri demokrasiye saldırı olarak nitelendiren dünya liderleri ise Lula da Silva'ya destek mesajları yayınladılar.

ABD'de Trump taraftarlarının "seçimin çalındığı" iddiasıyla 6 Ocak 2021'de Kongre binasını işgal girişimleri popülist saldırganlık olarak adlandırabileceğimiz bir süreci ortaya çıkarmıştı. Yirmibirinci yüzyılın giderek "post-truth (gerçeklik ötesi)" çağına dönüşmesi ile birlikte popülist liderlerin söylemleri, sosyal medya manipülasyonları, yaydıkları yalan ve/veya eksik haberler ile harekete geçen "taraftarlar", çoğulcu demokrasinin temel kurumlarına karşı gerçekleştirdikleri saldırıları, inandıkları değerleri korumak zorunda oldukları gerekçesiyle meşrulaştırmaya çalışıyorlar. Dünyanın farklı coğrafyalarında, Brezilya'nın bu konuda son örnek olmayacağı yönündeki yorumların dile getirilmesi ise asıl endişe verici nokta olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

-
- ¹ Vincent Bevins, “The Dirty Problems With Operation Car Wash”, The Atlantic, 21.08.2019, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/08/anti-corruption-crusades-paved-way-bolsonaro/596449/>
- ² Bu konuda bkz. Ceren Uysal Oğuz, Canan Kışlalıoğlu, “Bolsonaro Döneminde Brezilya’nın Amazonlar Politikası”, Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 5(1), 57-72, 2022, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsbder/issue/69116/1060797>
- ³ Pedro Rafael Vilela, “Learn who the people who handed Lula his presidential sash are”, Agência Brasil, 02.01.2023, <https://agenciabrasil.ebc.com.br/en/politica/noticia/2023-01/know-who-are-people-who-delivered-presidential-sash-lula>
- ⁴ Vanessa Buschschlüter, “Brazil Congress storming: How did we get here?”, BBC News, 09.01.2023, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-64206220>

Ceren Uysal Oğuz Marmara Üniversitesi İngilizce Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü'nde, ardından Jean Monnet Bursu ile Università Cattolica del Sacro Cuore Milano İtalya'da Avrupa Birliği alanında iki yüksek lisans yaptı. İklim değişikliği üzerine yazdığı tezle Akdeniz Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. "21. Yüzyılda Latin Amerika: Siyaset-Ekonomi-Toplum" isimli kitabın editörlerinden biridir ve Latin Amerika, iklim değişikliği, çevre politikaları, Avrupa Birliği konularında çeşitli yayınları bulunmaktadır. Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doçent doktor olarak çalışmaktadır.